

มุมมองใหม่ในการศึกษารัฐศาสตร์ ในโลกหลังสมัยใหม่

● ไพรวลัย เคนพรม

มุมมองใหม่ในการศึกษารัฐศาสตร์ในโลกหลังสมัยใหม่

New Perspectives on Study of Political Science in Post Modern World

ไพรวลัย เคนพรม¹

สาระสังเขป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) อธิบายขอบเขตของการศึกษารัฐศาสตร์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต 2) นำเสนอข้อถกเถียงบางประการเกี่ยวกับการศึกษารัฐศาสตร์ การศึกษารัฐศาสตร์ควรก้าวข้ามมุมมองการศึกษาแบบเก่าที่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจรัฐและการปกครองอย่างเอาจริงเอาจัง โดยไม่เปิดพื้นที่ให้กับมุมมองอื่น ระเบียบวิธีการแสวงหาความรู้ทางรัฐศาสตร์ควรแตกต่างหลากหลายมากกว่าอดีต หน่วยในการวิเคราะห์และระดับการวิเคราะห์ไม่ควรจำกัดแคบ นักรัฐศาสตร์ควรแสดงให้เห็นถึงพื้นที่การเมืองหรืออำนาจต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากพื้นที่ของรัฐและอำนาจที่เป็นทางการ

คำสำคัญ: รัฐศาสตร์, หลังสมัยใหม่, มุมมองใหม่

Summary

The objective of this article was 1) to explain the scope of study on Political Science in the past, present, and future, 2) to present some arguments about the methodology on Political Science. The study of Political Science should bridge the old perspectives that seriously focus on understanding of state and governances, this perspectives could not open space to others perspectives. The inquiry methodology of Political Science should differentiate from the past. Unit of analysis and level of analysis should not constant. Political Scientists should indicate political spaces and others power.

Keywords: Political Science, Post Modern, New Perspective

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาพุทธศาสตร์และความมั่นคง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 169 ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

บทนำ

ปัจจุบันนักรัฐศาสตร์สนใจศึกษารัฐในมิติอื่นที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่เดิมการศึกษาจะให้ความสำคัญไปที่รัฐและบทบาทของรัฐเท่านั้น เช่น ศึกษาเพื่ออธิบายว่าสหรัฐอเมริกาในฐานะที่เป็นจักรวรรดิที่ทรงอำนาจได้ก่อร่างสร้างตนขึ้นมาอย่างไร มีการปฏิวัติก่อเกิดระบอบประชาธิปไตยโดยมีปัจจัยอะไรเกื้อหนุนสหรัฐอเมริกาในฐานะที่เป็น “รัฐที่มีอำนาจในระดับโลก” (Freeman. 2012) เป็นปรากฏการณ์ที่เป็นจริงที่มีอิทธิพลมากมาย อย่างไรก็ตาม ความสนใจของนักรัฐศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐไม่ได้จำกัดว่าเห็นด้วยว่ารัฐมีพลังอำนาจมหาศาล ที่ทรงอำนาจสูงสุด ไม่มีอำนาจใดจะหาญมาต่อต้านท้าทายอำนาจของรัฐได้ ความเชื่อแบบนี้ถูกทำลายความน่าเชื่อถือ ถูกสั่นคลอนไปอย่างมาก เช่น การศึกษาการเมืองท้องถิ่น ตำแหน่งแห่งที่ของพลเมือง การขับเคลื่อนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับโครงสร้างที่เป็นสถาบันทางสังคม การต่อสู้เหล่านั้นได้ให้ประสบการณ์อย่างมากต่อคนรุ่นหลังเพื่อย้ำเตือนให้ลดทอนอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของรัฐ (Hoqqart. 2012)

การให้ความหมายของรัฐศาสตร์ในแง่ของอำนาจเป็นความพยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนอย่างน้อยสองกลุ่มว่าฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่าหรือกำลังครอบงำหรือกดทับอีกฝ่ายหนึ่งโดยการแสดงออกซึ่งอำนาจอาจกระทำอย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน ชัดแจ้ง หรือเป็นสิ่งที่ปกปิดซ่อนเร้น แบนเบียน แบนยลก็ได้ ตัวอย่างของการศึกษานี้ เช่น การศึกษาการรวมกลุ่มประเทศต่างๆ เข้าเป็นกลุ่มพลังเพื่อเสริมสร้างอำนาจหรือสร้างอำนาจในการกระทำบางสิ่งบางอย่างในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ในแบบเปิดเผย มีนักวิชาการวิเคราะห์ว่าสามารถเปลี่ยนแปลงโลกได้ (Fioramonti.2012) สิ่งที่ศึกษาเป็นประเด็น “ภูมิภาคนิยม” (Regionalism) ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความร่วมสมัยในการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศ ความสนใจของนักรัฐศาสตร์วนเวียนอยู่กับเรื่องการบูรณาการร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม การแสดงพลังให้กลุ่มอื่นๆ ยอมรับและสร้างเงื่อนไขให้กลุ่มของตนเองได้รับประโยชน์ เช่น กลุ่มสหภาพยุโรป เป็นต้น รวมถึงศึกษาให้เข้าใจถึงพลังอำนาจในกระบวนการรวมกลุ่มของภูมิภาค การสร้างเครือข่ายโยงใยกันว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร จนกระทั่งพลังของกลุ่มมีความเข้มแข็งจนไปถึงขั้นกำหนดเป็นนโยบายของภูมิภาคอันทรงพลังได้ (Bellini, Danson & Halkier. 2012)

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นพลังอำนาจโดยศึกษาผ่านการมองประสบการณ์ของประเทศมหาอำนาจ เช่น การศึกษานโยบายที่คนอเมริกันยกพวกฟ้องตนเองว่าเป็นกลุ่มคนที่มีเชื้อสายชั้นสูง มีสติปัญญาศักยภาพเหนือมนุษย์แบบอื่น โดยมองในสิ่งที่นักคิดสมัยใหม่ เรียกว่า “คู่ตรงข้าม” เป็นฐานคิดสำคัญเป็นการชี้ให้เห็นถึงนโยบายการดำเนินประเทศของสหรัฐอเมริกาในช่วง ค.ศ. 1978-1985 โดยพยายามสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจ อิทธิพล และเงื่อนไขบังคับที่เป็นข้อจำกัดในสภาพแวดล้อมในช่วงเวลานั้น (Petersen. 2012) ในขณะเดียวกันการศึกษานี้ของสหรัฐอเมริกาอีกมิติหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงปฏิบัติการของอำนาจเช่นกัน การศึกษานี้ในการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันของพลเมืองอเมริกัน โดยศึกษาให้เห็นถึงอำนาจที่ปกคลุมอยู่เต็มไปหมด แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะประกาศอิสรภาพไปแล้วนานนับศตวรรษก็ตาม การต่อสู้ของ

อำนาจยังมีอยู่ตลอดเวลาอย่างไม่มีวันจบสิ้น แต่ดูเหมือนว่าความพยายามจากการต่อสู้จะทำให้อำนาจของกลุ่มหลากหลายกลุ่มในสังคมมีเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้อพยพจากต่างแดนที่มาแสวงหาชีวิตใหม่ในดินแดน แห่งเสรีภาพ (Weiner. 2012)

การศึกษาการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเมืองในระบบการปกครองอีกต่อไป นักรัฐศาสตร์สนใจศึกษาการเมืองในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือหันมาสนใจศึกษาสิ่งที่ไม่น่าเชื่อว่าจะมีพื้นที่ทางการเมืองหรือมีความเป็นการเมือง เช่น การศึกษาการเมืองเรื่องของน้ำ การจัดการน้ำอย่างมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและพลเมืองในรัฐ (Katko, Juuti & Schwartz. 2012) การจัดการน้ำไม่ได้เป็นเพียงการจัดการทรัพยากรของรัฐฝ่ายเดียวอีกต่อไป หากแต่กลุ่มทางสังคมต้องการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นตัวแสดงหลักในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรน้ำให้มากที่สุด หรือการศึกษาการเมืองเรื่องพลังงาน เนื่องจากเรื่องพลังงานไม่ได้เป็นแค่เพียงการจัดการเพื่อรับใช้มวลมนุษย์ การจัดสรรทรัพยากรอย่างยั่งยืนเพื่อส่วนรวม (Testa, Jacobs & Bea. 2012) เท่านั้น แต่เป็นเรื่องการเมือง

นักรัฐศาสตร์ในปัจจุบันสนใจเนื้อหาสาระของรัฐศาสตร์ที่กว้างขึ้นมากกว่าในอดีต มีความตื่นตัวในการใช้ระเบียบวิธีในการศึกษาและการวิเคราะห์มากขึ้นกว่าเดิม หากแต่เนื้อหาหลักที่เป็นแกนก็ยังมีความร่วมกันค่อนข้างมาก กล่าวคือ มีการศึกษาทฤษฎีการเมือง การเมืองการปกครองของสหรัฐอเมริกา การเมืองเปรียบเทียบ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การพยายามตั้งคำถามใหม่ๆ เกี่ยวกับประเด็นที่ถูกละเลยทอดทิ้งในอดีตอย่างแหลมคมขึ้น เช่น ตั้งคำถามเกี่ยวกับแนวทางที่ใช้ในการวิเคราะห์การเมือง ผลสุดท้ายของการศึกษาต้องพยายามนำเสนอให้เห็นภาพใหญ่ (big picture) หรือภาพรวม (holistic) ของการเมืองเพียงอย่างเดียวที่เน้นความรู้ในแบบของนักรัฐศาสตร์ยุคพฤติกรรมศาสตร์ (Dooley & Patten. 2012) คล้ายจะตั้งคำถามต่อไปอีกว่าการทำเช่นนี้เพียงพอหรือไม่ อย่างไร หรือว่าควรให้ความสำคัญกับภาพย่อยๆ โดยไม่ต้องสนใจภาพใหญ่ หรือให้ความสนใจทั้งสองภาพ เป็นต้น ที่แตกต่างหลากหลายในแบบของนักคิดหลังสมัยใหม่

ขอบเขตของการศึกษารัฐศาสตร์ในอดีต

รัฐศาสตร์มีขอบข่ายของการศึกษาหลากหลายประเด็น การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับขอบเขตของการศึกษารัฐศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำให้เกิดความชัดเจน ขอบเขตของการศึกษารัฐศาสตร์ในอดีตมีความสนใจหลักรวมศูนย์อยู่ที่ “รัฐ” และ “ผู้ปกครอง” ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ประการแรก การศึกษาเกี่ยวกับรัฐ เป็นอีกความพยายามของชนชั้นปกครองที่จะคิดค้นกลวิธีในการปกครองให้เกิดการยอมรับจากผู้ใต้ปกครองโดยมีนักปราชญ์เป็นพวก พวกเขาเหล่านั้นได้สรรหาคำอธิบายที่จะสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ปกครอง โดยเริ่มต้นจากการอธิบายแหล่งที่มาของ “สิทธิในการปกครอง” “แหล่งที่มาของอำนาจ” “ความชอบธรรมในการปกครอง” เป็นต้น การศึกษารัฐศาสตร์จึงอยู่ที่การกำเนิดของรัฐ พัฒนาการของรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน การศึกษารัฐธรรมนูญ หน้าที่ของผู้ปกครอง ระบบ

การเมือง ระบบการเลือกตั้ง สิ่งเหล่านี้เป็นการออกแบบสังคมเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อผู้ปกครอง มากที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็กีดกันชนชั้นอื่นที่ถูกนับว่าไม่คู่ควรที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองออกไป ทฤษฎีที่ถูกสร้างขึ้นมารับใช้เป้าหมายของนักปราชญ์แต่ละคนนั้นมีหลายทฤษฎี เนื่องจากเป้าหมายของนักปราชญ์แต่ละคนมีไม่เหมือนกัน เช่น มุมมองต่อทฤษฎีประชาธิปไตยของนักปรัชญาหลายท่าน ถึงแม้ว่าทฤษฎีจะมีนักปราชญ์หลายท่านได้อธิบายไว้แตกต่างกันในบางประเด็น แต่เนื้อหาสาระของทฤษฎีคือ ที่มาของอำนาจสูงสุดในการปกครองมาจากประชาชน เป้าหมายของการดำเนินการทางการเมืองก็เพื่อประชาชน เพื่อปกป้อง รักษาผลประโยชน์บางอย่างเพื่อที่จะก่อให้เกิดการมีเสรีภาพ อิสระภาพ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในสังคม ทฤษฎีนี้จึงเป็นที่มาของระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเช่นกัน แม้แต่ระบอบการปกครองประชาธิปไตยในอดีตที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน อย่างเช่นการปกครองของรัฐบาลเอเธนส์ในยุคสมัยกรีก ก็มีการกีดกันชนชั้นที่ไม่คู่ควรในความคิดของผู้ปกครอง ไม่ให้มีส่วนร่วมในอำนาจการปกครอง เช่น ผู้หญิง เด็ก คนชรา เป็นต้น หรือแม้แต่ยุคสมัยเริ่มต้นก่อตั้งประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่าได้ประกาศอิสรภาพ มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ ก็ยังมีการกีดกันคนบางกลุ่มออกไปเช่นกัน เช่น ทาสชาวอเมริกันผิวสี เป็นต้น เราจะชื่นชมว่าการปกครองนี้เป็นประชาธิปไตยไม่ได้ หากจะเปรียบเทียบกับประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันก็ยิ่งยากจะเปรียบเทียบเนื่องจากหลักการหลายอย่างและบริบทปัญหาแวดล้อมแตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ว่านักรัฐศาสตร์จะยอมรับอย่างเต็มที่กำลังว่าประชาธิปไตยทางตรงเป็นไปได้อีกต่อไปในโลกที่มีความซับซ้อนมากขึ้น มีผู้คนมากมายรวมถึงมีปัจจัยที่ไม่เกื้อหนุนให้เกิดประชาธิปไตยทางตรงอีกต่อไป ไม่มีการศึกษาเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับประชาธิปไตยทางตรงและสิทธิเสียงส่วนน้อย (Lewis, 2012) อันแสดงให้เห็นว่าประชาธิปไตยแบบเสียงส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสิ่งที่ยอมรับอย่างเด็ดขาดอีกต่อไปรวมถึงสะท้อนให้เห็นว่าประชาธิปไตยทางตรงยังเป็นไปได้ในสังคมปัจจุบัน การศึกษารัฐศาสตร์ยังคงให้ความสนใจประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง หน้าที่ของผู้ใต้ปกครองกับรัฐ โดยพยายามเสนอบทบาทหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกัน ในระยะเริ่มแรกของการศึกษานั้นก็เน้นที่หน้าที่ของผู้ใต้ปกครองพึงปฏิบัติต่อผู้ปกครองเป็นหลักโดยเป็นความสัมพันธ์ฝ่ายเดียว ในเวลาต่อมาเมื่อสังคมการเมืองเปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่ศึกษาก็เริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ เริ่มให้ความสำคัญกับผู้ใต้ปกครองมากขึ้น ฝ่ายปกครองเริ่มมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ใต้ปกครองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หน้าที่ของผู้ปกครองที่มากขึ้นก็เพียงเฉพาะที่ผู้ปกครองยินยอมหรือไม่อาจต้านทานได้อีกต่อไป หรือมีความจำเป็นต้องยินยอมโอนอ่อน ซึ่งเป็นการปรับตัวของฝ่ายปกครอง

ประการที่สอง การศึกษาเกี่ยวกับผู้ปกครอง การศึกษารัฐศาสตร์ยังคงจำกัดอยู่เพียงเรื่องของการรับใช้ผู้ปกครองทั้งจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม โดยไม่ได้มองเห็นประชาชนธรรมดาว่ามีความสำคัญแต่อย่างใด หากแต่มองเป็นเพียงสิ่งที่ถูกนับเป็นองค์ประกอบของรัฐที่ไม่ถูกจัดว่าสำคัญ แต่ก็ขาดเสียไม่ได้โดยจะเห็นได้ในวัฒนธรรมของบางสังคม ประชาชนธรรมดาเป็นชนชั้นที่ต้องใช้แรงงาน รับใช้ชนชั้นสูงของสังคม เป็นกำลังในการสู้รบในสงครามแย่งชิงดินแดนระหว่างผู้ปกครอง ประชาชนธรรมดาก็ยินดียินยอมรับใช้อย่างเต็มที่ ด้วย

เหตุที่ถูกล้อมเกลากล่อหลอมให้เป็นอย่างนั้น อีกทั้งในสังคมยังให้อำนาจกับผู้ปกครองมีสิทธิ์เหนือชีวิตและร่างกายของประชาชนเหล่านั้นอย่างเต็มที่ จึงยากที่ประชาชนเหล่านั้นจะต่อต้านขัดขืนได้สำเร็จ ยังไม่รวมถึง การศึกษารัฐศาสตร์ในความหมายของการศึกษารัฐศาสตร์ในปัจจุบันของบางวัฒนธรรมที่ให้สิทธิ์เฉพาะชนชั้นสูงเท่านั้นที่จะมีสิทธิ์ศึกษา ชนชั้นอื่นหรือประชาชนธรรมดาไม่มีสิทธิ์ที่จะศึกษาเลย เนื้อหาของรัฐศาสตร์จึงจำกัดอยู่เพียงสิ่งเหล่านี้ สาระที่สอนกันในการศึกษารัฐศาสตร์จึงวนเวียนอยู่ในเรื่องของ “หน้าที่ของผู้ถูกปกครองต่อผู้ปกครอง” “หน้าที่ของผู้ถูกปกครองต่อรัฐ” “การปกครองที่จะครองอำนาจได้ยาวนาน” “ใครมีอำนาจสูงสุดในรัฐ ผู้นำศาสนาหรือกษัตริย์” เป็นต้น ในบริบทของการศึกษารัฐศาสตร์ในมิตินี้จึงให้ความสำคัญอย่างมากต่อผู้ปกครองในฐานะกลไกหลักของความอยู่รอดของรัฐ อำนาจสูงสุดจึงผูกติดอยู่กับผู้ปกครอง อำนาจนั้นปกคลุมไปทั่วอาณาจักรของผู้ปกครอง บรรดากฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ผู้ปกครองกำหนดขึ้นถือเป็นสิ่งยุติปราศจากข้อโต้แย้ง

หน้าที่ของผู้ใต้ปกครองจึงมีเพียงปฏิบัติตามเท่านั้นห้ามต่อต้านขัดขืน หากไม่เชื่อฟังก็จะถูกรับประหารด้วยกำลังหรือเล่ห์กลอย่างอื่น เช่น การใช้วาทกรรมความมั่นคง วาทกรรมชาตินิยม วาทกรรมหน้าที่พลเมืองในการรับใช้ชาติ การรบเพื่อปกป้องประเทศชาติ (Shevin-Coetzee & Coetzee, 2012) ตามแต่ผู้ปกครองจะคิดค้นขึ้นมาได้ ความเชื่อมั่นของชายชาติทหารที่อาสาสมัครไปรบในเวียดนามของชาวอเมริกันเป็นสิ่งที่สะท้อนอันดีของอำนาจรัฐที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของชายหนุ่ม เป็นสิ่งที่ทำให้คนยอมมอบสิ่งที่หวงแหนที่สุด นั่นคือ “ชีวิต” หรือทำให้คนไปตายเพื่อสิ่งที่ถูกเรียกว่า “ชาติ” (Logevall, 2012) แต่สุดท้ายก็เป็นที่ประจักษ์ว่าเป็นเพียงวาทกรรมของรัฐที่ไร้สาระ ปรากฏการณ์สงครามเวียดนามได้สร้างบาดแผลในใจของผู้คนมากมาย รวมถึงได้สร้างความตื่นตัวของผู้คนมากมายเช่นกัน สิ่งเหล่านี้ดูเหมือนว่าเป็นสิ่งสะท้อนความรู้สึกของชาวอเมริกันต่อสงครามได้เป็นอย่างดี การให้ความสำคัญกับรัฐหรือผู้ปกครองมากจนกระทั่งมองไม่เห็นความสำคัญของ “มนุษย์” มองมนุษย์ว่าไม่ได้เป็นมนุษย์ แต่เป็นเพียงส่วนประกอบหรือกลไกของรัฐ เป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ในโลกปัจจุบัน ความเชื่อมั่นและเชื่อถือนอย่างมั่นคงในทำนองนี้ไม่มีอีกต่อไป หากแต่ได้เปิดพื้นที่ให้กับสิ่งอื่นที่ไม่ใช่รัฐ นั่นคือ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” การสอนรัฐศาสตร์จึงไม่ควรรับใช้ผู้ปกครองอีกต่อไป หากแต่ต้องรับใช้ผู้ที่ไม่มีอำนาจในสังคมโดยส่งเสริมให้ทุกฝ่ายได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

ขอบเขตของการศึกษารัฐศาสตร์ในปัจจุบัน

จากการสำรวจตรวจสอบวิชาเอกและรายวิชาที่เปิดสอนในสาขารัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยและต่างประเทศ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทขอบเขตของการศึกษาก็ตาม แต่ก็ทำให้ผู้เขียนได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่าการศึกษารัฐศาสตร์ในปัจจุบันมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากกว่าเดิม โดยมีการผสมผสานศาสตร์สาขาวิชาอื่นเข้ามาสัมพันธ์กัน ทำให้เนื้อหาสาระของการศึกษารัฐศาสตร์มีมากขึ้นกว่าเดิม ปัจจุบันก็ขยายขอบเขตเปลี่ยนไปสู่การศึกษาประเด็นอื่นๆ กว้างขวางมากขึ้น เช่น

ประการแรก รัฐ การศึกษารัฐในปัจจุบันของนักรัฐศาสตร์มีความหมายแตกต่างจากในอดีตอย่างมาก โดยจุดเน้นความสนใจได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นักรัฐศาสตร์สนใจศึกษารัฐแตกต่างไปจากเดิมทั้งแง่มุมที่ศึกษา ระเบียบวิธีการศึกษา รวมถึงหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งส่วนใหญ่ถือว่าการศึกษารัฐ ให้ความสำคัญกับรัฐ แต่ไม่ได้เป็นไปเพื่อรับใช้รัฐอีกต่อไป หากแต่ศึกษาเพื่อที่จะรู้เท่าทันรัฐ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐอย่างงมงาย และไร้เดียงสา นักรัฐศาสตร์มุ่งที่จะหาวิธีการที่จะลดทอนความสำคัญของรัฐหรือให้รัฐรับใช้และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในฐานะพลเมือง การกล่าวถึงศาสตร์ทางรัฐศาสตร์จึงไม่จำกัดเฉพาะนักรัฐศาสตร์ หรือกล่าวได้ว่านักรัฐศาสตร์ไม่สามารถที่จะผูกขาดอำนาจสิ่งที่เรียกว่าความรู้ทางรัฐศาสตร์ได้อีกต่อไป ไม่ว่าใครก็สามารถพูดเรื่องรัฐศาสตร์ได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ แม้แต่ประชาชนธรรมดาที่พูดเรื่องรัฐศาสตร์ได้ จะเห็นได้ว่าการศึกษารัฐมีความสำคัญน้อยลงกว่าในอดีต หรือ อาจเลยไปถึงขั้นที่ การศึกษาวิธีการที่จะต่อต้านอำนาจรัฐในการต่อสู้กับอำนาจของรัฐก็มีให้เห็น ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ นักวิชาการที่สนใจทฤษฎีสมัยใหม่ว่าด้วยการไม่ใช้ความรุนแรงทางการเมือง เป็นต้น การศึกษาว่าด้วยเรื่องรัฐ ในประเทศไทยมุ่งที่จะศึกษารัฐในมุมมองที่ยังไม่กว้างขวางนัก ยังคงศึกษารัฐศาสตร์ในฐานะรัฐเป็นศูนย์กลาง ความสำคัญเช่นเดิม เช่น เน้นศึกษาองค์ประกอบของรัฐ อำนาจของรัฐ หน้าที่ของรัฐ การเมืองการปกครอง เป็นต้น นักวิชาการบางท่านถึงกับกล่าวยกย่องว่ารัฐเป็นองค์การมหัศจรรย์ที่มีอำนาจล้นพ้น มีความน่าสนใจอย่างมากหรือมองรัฐในฐานะที่เป็นตัวแสดงที่สำคัญกว่าปัจเจกบุคคลในสังคม

ประการที่สอง อำนาจ เป็นการศึกษาที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งมีเหนือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งโดยการบังคับหรือทำให้คล้อยตามอย่างเต็มใจก็ตามซึ่งถือเป็นการใช้อำนาจอย่างแบบเนียนซึ่งควรศึกษาให้ละเอียดต่อไป การศึกษาเรื่องอำนาจมาตั้งแต่อดีต แต่เป็นการศึกษาที่แตกต่างกับการศึกษาอำนาจในปัจจุบัน การศึกษาในอดีตเน้นอำนาจทางการเมืองที่ปรากฏอย่างชัดแจ้งเป็นหลัก แต่ การศึกษาอำนาจในปัจจุบัน นักรัฐศาสตร์มีความสนใจศึกษาการใช้อำนาจทุกรูปแบบ เกือบทุกมิติเท่าที่นัก รัฐศาสตร์จะสืบเสาะค้นหาพบ การศึกษาอำนาจต่างๆ ในมิตินี้จึงมีความกว้างขวางกว่าเดิมไม่คับแคบอย่าง การศึกษาแบบเดิมอีกต่อไป

ประการที่สาม เสรีภาพ เป็นการศึกษาที่มีฐานคิดมาจากอุดมการณ์เสรีนิยมและระบอบ ประชาธิปไตย ภายหลังจากที่อุดมการณ์เสรีนิยมสามารถเอาชนะอุดมการณ์สังคมนิยมหลังสงครามเย็น อุดมการณ์เสรีนิยมในฐานะค่านิยมแบบหนึ่งของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าฝ่ายที่พ่ายแพ้ ก็ก่อร่างสร้างอุดมการณ์ ใหม่ที่เรียกว่าเสรีนิยมประชาธิปไตยขึ้นมากล่อมเกลาคู่คนในสังคมโลก ผู้นำประเทศมหาอำนาจมีมาตรการ ต่างๆ ออกมาเพื่อที่จะกดดันประเทศที่ด้อยอำนาจกว่าให้น้อมรับอุดมการณ์ไปปลูกฝังให้กับประชาชนในแต่ละ ประเทศเหล่านั้น โดยมีประเทศกำลังพัฒนาเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการช่วงชิงความเป็นผู้นำของประเทศ มหาอำนาจ แนวคิดที่ว่าด้วยเสรีภาพเป็นแกนกลางความคิดหลักในระบบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม แนวคิดนี้ ถูกหล่อหลอมกล่อมเกลามาในทุกสังคมให้ตระหนักถึงความสำคัญโดยมีสถาบันทางสังคมเป็นกลไกสำคัญในการ

กลุ่มเกลหาทางสังคมและการเมือง ดูเหมือนว่าความคิดว่าด้วยเสรีภาพจะได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายอย่างกว้างขวางถือว่าเป็นกระแสหลักหรือกระแสนิยมก็ว่าได้ ผลที่เกิดขึ้นคือไม่เพียงนักคิดฝ่ายเสรีนิยมเท่านั้นที่กล่าวอ้างถึงคำว่า “เสรีภาพ” หากแต่นักคิดฝ่ายสังคมนิยมก็พยายามอ้างอิงถึงเสรีภาพเช่นกัน การต่อสู้ทางความคิดดำเนินไปอย่างต่อเนื่องคล้ายกับว่าเป็นสงครามที่ไม่สิ้นสุดของมวลมนุษยชาติ

นักคิดทั้งฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายสังคมนิยมต่างผนวกรวมเอาแนวคิดด้วยเสรีภาพเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ที่กลมกลืนในอุดมการณ์หลักของตนเองเพื่อแสวงหาแนวร่วมจากมวลประชาชนทั่วไป สังเกตจากพรรคการเมืองในหลายประเทศต่างให้ความสำคัญกับเรื่องเสรีภาพในแบบของตนในแนวทางที่สอดคล้องกับอุดมการณ์หลักที่ตนเองยอมรับ แนวทางที่พรรคการเมืองใช้จึงเน้นที่การแสวงหาแนวร่วมเพื่อให้มีพลังสนับสนุนพรรคการเมืองของตนเอง จนบางครั้งอาจดูเหมือนว่าละทิ้งอุดมการณ์เดิมของพรรค ไม่เว้นแม้แต่ในศาสนาบางศาสนากล่าวถึงแนวคิดด้วยเสรีภาพว่ามีอยู่เดิมแล้วในหลักปฏิบัติของศาสนาโดยกล่าวอ้างว่าเป็นความยิ่งใหญ่และความก้าวหน้าทางความคิด หลักธรรมของศาสนาตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นการครอบงำทางความคิดของผู้คนในสังคม ชนชั้นนำของสังคมต่างออกมาชี้แนะทางสังคมบางครั้งอาจดูว่าเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นการยกยอความคิดของตนเองจนเกินเลย โดยเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือละเลยความคิดอื่นน้อยเกินไปหรือบางครั้งเป็นการไม่เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ประการที่สี่ ความเท่าเทียมกัน เป็นการศึกษาความเท่าเทียมในฐานะที่มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน แต่เดิมอุดมการณ์ความเท่าเทียมกันนั้นเป็นความคิดหลักของนักคิดฝ่ายสังคมนิยมซึ่งนักคิดเหล่านั้นมองว่าปัจเจกบุคคลในสังคมมีความไม่เท่าเทียมกัน มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมสูง และยิ่งทวีความรุนแรงของความไม่เท่าเทียมกัน ยิ่งหากยึดโยงเอาแนวคิดของนักคิดฝ่ายเสรีนิยมมาใช้ยิ่งจะทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมมากยิ่งขึ้น ความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันจึงเป็นหนึ่งในความคิดหลักของนักคิดฝ่ายสังคมนิยม ปัจจุบันนักรัฐศาสตร์สนใจศึกษาความเท่าเทียมกันทั้งนักคิดฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายสังคมนิยม ถึงแม้ว่ายังไม่เป็นที่สิ้นสุดว่าระบอบการปกครองที่ดีที่สุดคือระบอบประชาธิปไตย ทุกสังคมต่างให้ความสนใจกับความเสมอภาคมากขึ้นเนื่องจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกำลังมีปัญหาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงนักรัฐศาสตร์เท่านั้นที่ให้ความสนใจประเด็นเรื่องความเท่าเทียมกัน นักคิด นักวิชาการสาขาอื่นก็มีความสนใจเรื่องของความเท่าเทียมกันเช่นกัน เรื่องของความเท่าเทียมกันหรือการเมืองเรื่องความเท่าเทียมกันยังผูกโยงไปถึงเรื่องของความยุติธรรมทางสังคมอีกด้วยโดยมีนักวิชาการจำนวนหนึ่งที่เห็นว่าระบบเศรษฐกิจทุนนิยมมีส่วนอย่างสำคัญที่สร้างความไม่ยุติธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้นทั่วไป ระบบเศรษฐกิจที่อาศัยกลไกของตลาด มือที่มองไม่เห็นให้ทำหน้าที่สร้างสมดุลของระบบตลาด โดยที่รัฐไม่เข้าไปก้าวก่ายหรือก้าวก่ายให้น้อยที่สุด ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้ทิ้งบุคคลผู้ไร้อำนาจให้อยู่ข้างหลังและต้องทนทุกข์ทรมานหรือได้รับผลอันเลวร้ายจากสังคมทุนนิยม

ประการที่ห้า กลุ่มทางสังคม การศึกษากลุ่มทางสังคมเป็นอีกกระแสที่มีความสำคัญอย่างมากที่นักรัฐศาสตร์สนใจศึกษา แนวคิดนี้เกิดจากการมองว่าระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมนั้นจะต้องมีกลุ่มทางสังคม

จำนวนมากหรือเป็นสังคมพหุที่มีกลุ่มแตกต่างหลากหลายซึ่งความหลากหลายของกลุ่มเป็นสิ่งแสดงถึง “ระดับของความเป็นประชาธิปไตย” ระดับความเป็นประชาธิปไตยจะมีมากหรือน้อยผันแปรตามความแตกต่างหลากหลายของกลุ่ม สังคมใดมีกลุ่มแตกต่างหลากหลายแสดงว่าสังคมนั้นมีระดับความเป็นประชาธิปไตยมาก ในทางกลับกันหากสังคมใดมีกลุ่มแตกต่างหลากหลายน้อยแสดงว่าสังคมนั้นมีระดับความเป็นประชาธิปไตยน้อย การศึกษากลุ่มทางสังคมของนักรัฐศาสตร์และนักวิชาการอื่นๆ ที่สนใจศึกษากลุ่มทางสังคมไม่ได้จำกัดเฉพาะการศึกษาภายในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่การศึกษากลุ่มทางสังคมมีลักษณะที่มองข้ามความเป็นรัฐหรือชาติ ไม่ได้จำกัดอยู่ภายใต้ความเป็นรัฐหรือชาติอีกต่อไป

ประการที่หก ความยุติธรรมทางสังคม การศึกษาความยุติธรรมทางสังคมเป็นอีกประเด็นความสนใจเรื่องของความยุติธรรมทางสังคมมีการถกเถียงกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน นักคิดฝ่ายเสรีนิยมและนักคิดฝ่ายสังคมนิยมต่างพยายามโน้มน้าวให้เห็นถึงความยุติธรรมทางสังคมตามมุมมองของตนเอง โดยผูกโยงกับอุดมการณ์ของตนเอง การให้นิยามความยุติธรรมทางสังคมยังเป็นปัญหาที่ยากต่อการให้นิยามให้ชัดเจน เนื่องจากการที่จะให้ทุกฝ่ายยอมรับแนวคิดความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ยุ่งยากมาก ความยุติธรรมทางสังคมเป็นประเด็นการเมืองร่วมสมัยที่นักวิชาการให้ความสนใจศึกษาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าแนวคิดหรือทฤษฎีความยุติธรรมที่ได้รับการยอมรับจากนักวิชาการจำนวนมากจะเป็นค่านิยมหลักของระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม

ประการที่เจ็ด เศรษฐศาสตร์การเมือง การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นการมองการเมืองในมิติที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ โดยเรื่องของเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างผลกระทบต่อสังคมทุกส่วน นักรัฐศาสตร์ให้ความสนใจศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจการเมืองอีกมิติหนึ่งที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงภายใต้รัฐหรือชาติดังเช่นที่ผ่านมา การศึกษาการเมืองในมิตินี้ของนักรัฐศาสตร์ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องของการเมืองที่กว้างขวางมากขึ้นหรือเกิดความเข้าใจการเมืองในเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นเรื่องของการเมือง แต่นักวิชาการเหล่านั้นก็ทำให้เห็นว่าเป็นเรื่องของการเมืองและโน้มน้าวให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษารัฐศาสตร์ในแนวทางดังกล่าว นักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ทုံเหตุความสนใจอย่างมากในการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง เนื่องจากการศึกษาแนวทางนี้เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งหากแต่เป็นพลวัตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และยังเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมอีกทางหนึ่งด้วย

ประการที่แปด ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นการศึกษาของรัฐศาสตร์อีกสาขาหนึ่งที่มีความสำคัญ ถึงแม้ว่าจะมีการวิพากษ์วิจารณ์การศึกษาสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างมากในอดีตทั้งในแง่ของระเบียบวิธีศึกษาและองค์ความรู้ที่ได้รับหรือประเมินว่าควรจัดสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสาขาหนึ่งของรัฐศาสตร์หรือไม่ หรือควรแยกเป็นศาสตร์ต่างหาก การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักจะเกี่ยวพันกับการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ (Comparative Politics) โดยการศึกษาเปรียบเทียบเป็นการทำความเข้าใจการเมืองของประเทศต่างๆ ซึ่งมีประเด็นที่สนใจศึกษา

อย่างหลากหลาย เช่น การศึกษารัฐธรรมนูญ การศึกษารัฐสภา การศึกษาการเลือกตั้ง การศึกษาระบบการปกครอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ผ่านมานั้นถูกวิพากษ์ว่าตกอยู่ภายใต้วาทกรรมว่าด้วยสงคราม มีวิธีคิดอยู่ภายใต้การทำสงครามเพียงแต่ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปเท่านั้น โดยมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม ระเบียบวิธี ทฤษฎีที่ถูกพัฒนาขึ้นก็ล้วนแต่มาจากฐานคิดว่าด้วยเรื่องของสงครามหรือเรื่องของจักรวรรดินิยม สำหรับการศึกษาศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในฐานะสาขาย่อยของรัฐศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาประเทศไทยนั้น มีการศึกษามาอย่างยาวนาน มีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ตลอดจนมีการพัฒนาความร่วมมือกันระหว่างสถาบันทั้งในและต่างประเทศ

ประการที่เก้า การจัดการภาครัฐ การศึกษาการจัดการภาครัฐหรือการบริหารรัฐกิจหรือกิจการสาธารณะหรือรัฐประศาสนศาสตร์เป็นการศึกษาการให้บริการภาคสาธารณะของหน่วยงานภาครัฐ โดยภาครัฐเป็นกลไกในสังคมและเป็นกลไกของฝ่ายการเมืองที่จะนำนโยบายทางการเมืองไปปฏิบัติ ภาครัฐเป็นหน่วยงานที่จะนำนโยบายของฝ่ายการเมืองไปสู่การปฏิบัติ ความสนใจของนักรัฐศาสตร์จึงอยู่ที่การศึกษาระบบการนโยบาย รวมถึงการนำองค์ความรู้ในการจัดการองค์การมาใช้ในการจัดการองค์การภาครัฐในฐานะเป็นองค์การสมัยใหม่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การดำเนินกิจการภาครัฐภายใต้การปกครองในระบบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการอ้างอิงหรือเชื่อมโยงกับประชาชน เนื่องจากการดำเนินกิจการภาครัฐเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง ช่องทางหนึ่งที่ภาครัฐจะเชื่อมโยงกับประชาชนได้อย่างมั่นคง คือ การเชื่อมโยงกับฝ่ายการเมือง เนื่องจากฝ่ายการเมืองมีความชอบธรรมในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชน การดำเนินการภาครัฐที่ไม่สามารถเชื่อมโยงกับประชาชนจึงเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรม อีกช่องทางหนึ่งที่ภาครัฐจะเชื่อมโยงกับประชาชนได้โดยตรงคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภาครัฐมากขึ้นอย่างแท้จริงซึ่งต้องไม่เน้นแต่เพียงรูปแบบหรือการทำเอกสารการมีส่วนร่วมที่ไม่เป็นความจริง สำหรับการศึกษากิจการภาครัฐในประเทศไทยมีการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน มีการเปิดหลักสูตรที่มีความหลากหลาย เช่น การบริหารรัฐกิจ การจัดการภาครัฐ นโยบายสาธารณะ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการความขัดแย้ง การปกครองท้องถิ่น การปกครองท้องถิ่น เป็นต้น

ประการสุดท้าย การจัดการทรัพยากรและความมั่นคง ยุทธศาสตร์และความมั่นคง การศึกษาการจัดการทรัพยากรและความมั่นคงในฐานะที่เป็นสาขาย่อยของรัฐศาสตร์นั้น อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดหลักว่าด้วย “การมีทรัพยากรอย่างจำกัด” ของความคิดสำคัญในเศรษฐศาสตร์ นั่นเอง และ มีการผนวกรวมเข้ากับการมองความมั่นคงของรัฐในมิติต่างๆ ซึ่งเดิมการมองเรื่องของความมั่นคงจะจำกัดอยู่เพียง “ความมั่นคงของรัฐ” เท่านั้น แต่ปัจจุบันการมองเรื่องของความมั่นคงได้ขยายขอบเขตออกไปกว้างกว่าเดิมมาก การศึกษารัฐศาสตร์ในสาขาการจัดการทรัพยากรและความมั่นคงจึงเป็นการศึกษารัฐศาสตร์ที่ตั้ง

คำถามสำคัญประการหนึ่งว่าจะจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีความมั่นคงในการดำรงอยู่ในฐานะมนุษย์เป็นการบูรณาการความรู้ว่าด้วยการจัดการและความมั่นคง รวมถึงการสนใจประเด็นปัญหาสังคมใหม่ที่ควรแสวงหาวิธีการจัดการเพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างมั่นคง เนื่องจากมองว่าอนาคตของสังคมเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน จึงต้องสร้างความแน่นอนให้เกิดขึ้นให้ได้ สำหรับประเทศไทยมีการเปิดสอนสาขาการจัดการทรัพยากรและความมั่นคงในระดับปริญญาโทในสถาบันการศึกษาชั้นนำของประเทศ ส่วนสาขายุทธศาสตร์และความมั่นคงเปิดสอนในระดับปริญญาเอกโดยเป็นอีกสาขาหนึ่งที่ได้รับความสนใจจากผู้ศึกษารัฐศาสตร์ในมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิมของสังคมไทยซึ่งเป็นสาขาที่มีมุมมองในการศึกษาและการวิจัยที่แตกต่างหลากหลาย ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ในมุมมองที่ต่างไปจากเดิม หากการศึกษาความมั่นคงในมิติเดิมจะยิ่งตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของรัฐมากขึ้นไปอีก แต่การนิยามความมั่นคงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนิยามให้กว้างขวางมากขึ้น โดยมุ่งให้ครอบคลุมความมั่นคงของมนุษย์เป็นหลัก

ข้อถกเถียงเกี่ยวกับการศึกษารัฐศาสตร์

ความเป็นมาของการศึกษารัฐศาสตร์เริ่มจากการศึกษาเพื่อสร้างสังคมในอุดมคติ โดยมีความพยายามที่จะเสนอรูปแบบการปกครองที่สอดคล้องกับสังคมในยุคนั้นๆ เช่น ในสมัยกรีกโบราณ นักปรัชญาเสนอให้นำศีลธรรมมาใส่ไว้ในการเมืองหรือไม่แยกระหว่างศีลธรรมกับการเมืองโดยเห็นว่าการเมืองจะขาดศีลธรรมไม่ได้ นักคิดเหล่านั้นจึงเสนอให้ผู้ปกครองต้องเป็นนักปราชญ์ที่เต็มเปี่ยมด้วยศีลธรรม ระเบียบการปกครองที่พวกเขาเสนอให้มีจึงไม่แปลกที่จะต้องเป็น “ระบอบกษัตริย์” เนื่องจากระบอบอื่นๆ ผู้คนยังขาดความพร้อมในหลายด้านที่จะปกครองให้สังคมมีความสุข บรรลุเป้าหมายของสังคมร่วมกัน และตอบสนองต่อความต้องการต่างๆ ของปัจเจกบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ถึงแม้ว่าในสมัยกรีกโบราณ มีนักคิดอีกหลายคนที่ไม่ได้เสนอระบอบกษัตริย์ บางคนเสนอระบอบประชาธิปไตย บางคนเสนอระบอบการปกครองโดยทหาร หรือระบอบการปกครองโดยรัฐธรรมนูญโดยชนชั้นกลาง ฯลฯ ต่อมาเมื่อการศึกษารัฐศาสตร์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนา นักคิดชั้นนำที่สนับสนุนศาสนาก็จะตีความ ให้คำอธิบายที่สอดคล้องกับศาสนา การศึกษารัฐศาสตร์ก็จะมีอิทธิพลของศาสนาและหลักคำสอนของศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มนุษย์ในฐานะที่เป็นเพียงองค์ประกอบย่อยที่ไม่มีความสำคัญอยู่ในอาณาจักรของมนุษย์ แต่สุดท้ายทุกคนต่างมุ่งหวังที่จะอยู่ในอาณาจักรของพระเจ้า ผู้ปกครองก็ต้องยึดโยงอยู่กับอำนาจของพระเจ้าเนื่องจากเป็นแหล่งที่มาของอำนาจนั่นเอง

เมื่ออาณาจักรของพระเจ้าถูกท้าทายและลดความสำคัญลง มนุษย์จึงอยู่ในฐานะที่มีความสำคัญมากขึ้น การศึกษารัฐศาสตร์ก็เริ่มหันมาสนใจเรื่องอื่นมากขึ้น การอธิบายแหล่งที่มาของอำนาจก็ตัดขาดจากพระเจ้า โดยให้ความสำคัญกับมนุษย์ ทฤษฎีทางสังคมก็เกิดขึ้นมากมาย จนมาถึงจุดที่รุนแรงที่สุด เมื่อมีผู้เสนอให้มองธรรมชาติของมนุษย์อย่างตรงไปตรงมา จนมาสู่ยุครัฐศาสตร์สมัยใหม่ ปัจจุบันการศึกษารัฐศาสตร์มีขอบข่ายที่

กว้างขวางกว่าการศึกษาเรื่องของ “รัฐ” ซึ่งเป็นการศึกษาที่ยังไม่ลึกซึ้งและกว้างขวางเพียงพอต่อยุคสมัย นักรัฐศาสตร์บางกลุ่มมีความพยายามศึกษารัฐศาสตร์ในแง่มุมที่เปลี่ยนแปลงไปจากขนบธรรมเนียมการศึกษาแบบเดิม โดยเฉพาะการศึกษารัฐศาสตร์ในโลกภาษาอังกฤษในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน เป็นต้น แต่การศึกษารัฐศาสตร์ในโลกภาษาไทยยังคงแตกต่างจากการศึกษาในโลกภาษาอังกฤษอย่างมาก อย่างแทบไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ภายใต้โลกไร้พรมแดน คำว่า “รัฐศาสตร์” จึงเป็นคำที่มีปัญหาอย่างมากในการให้ความหมาย การให้ความหมายของรัฐศาสตร์ในแวดวงวิชาการที่ใช้ภาษาอังกฤษสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามีความไม่ชัดเจน ความไม่แน่นอน ความสับสน ความไม่คงที่ โดยขึ้นอยู่กับยุคสมัย สิ่งแวดล้อมด้านสังคม ระบอบการปกครอง และระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังสะท้อนจากประเด็นความสนใจของนักรัฐศาสตร์ที่แตกต่างหลากหลาย

ส่วนในแวดวงของการศึกษารัฐศาสตร์ในประเทศไทยของนักรัฐศาสตร์ไทยก็เริ่มมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน การให้ความหมายของรัฐศาสตร์มีความไม่ชัดเจน ความไม่แน่นอน ความสับสน ความไม่คงที่ โดยขึ้นอยู่กับพื้นฐานความรู้ของผู้ให้ความหมาย แต่ประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการให้ความหมายของรัฐศาสตร์คือ อุดมการณ์ทางการเมืองที่นักวิชาการท่านนั้นรับไว้เป็นฐานคิด นักรัฐศาสตร์ควรประเมินสถานะตำแหน่งแห่งที่ของสาขาวิชา ผลผลิตและบทบาทต่อสังคมหรือไม่ อย่างไร น่าจะเป็นสิ่งที่นักรัฐศาสตร์ควรให้ความสนใจอภิปรายถกเถียงและแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง แนวโน้มการศึกษารัฐศาสตร์มีขอบเขตที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง การศึกษารัฐศาสตร์เดิมจำกัดอยู่เพียงการศึกษาว่าด้วยเรื่องของรัฐเท่านั้น หรือไม่ก็ศึกษาในมิติของผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง การศึกษาในอนาคต มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจในเรื่องที่แตกต่างจากที่เคยมาทั้งในประเด็นความสนใจและวิธีการศึกษา เป็นที่ทราบกันว่าปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนถ่ายเทข้อมูลข่าวสารในโลกยุคโลกาภิวัตน์ แลกเช่นที่นักวิชาการหลังสมัยใหม่ให้ความหมายว่าเป็นสังคมที่ตัดข้ามเวลาและสถานที่ การศึกษาทางรัฐศาสตร์จึงมีมุมมองของการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก ขอบเขตของการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างปฏิเสธไม่ได้ สำหรับการศึกษารัฐศาสตร์ในสังคมไทยเดิมที่เน้นอยู่ที่เรื่องของรัฐ การเมืองการปกครอง การปกครองท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งให้ความสำคัญกับรัฐสูงสุด แต่การศึกษารัฐศาสตร์ในอนาคตจะมีขอบเขตที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างมาก นักรัฐศาสตร์ไทยจำนวนหนึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษารัฐอย่างมาก อาจพิจารณาจากการแปลภาษาอังกฤษคำว่า “political science” ว่า “รัฐศาสตร์” หรือศาสตร์ที่ว่าด้วยรัฐ โดยไม่แปลว่า “การเมืองศาสตร์” หรือ “ศาสตร์ทางการเมือง” เนื่องจาก คำว่า “political” แปลว่า เกี่ยวกับการเมือง

การศึกษารัฐศาสตร์ในอนาคตจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจหลากหลายมิติ นักรัฐศาสตร์ให้ความสนใจอำนาจไม่จำกัดเฉพาะอำนาจของรัฐ อำนาจที่มองเห็นได้โดยง่ายหรือสามารถแสดงให้เห็นได้ไม่ยากแบบเดิม แต่การศึกษานี้จะศึกษาอำนาจที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน อำนาจที่ไม่ปรากฏแต่มีผลหรืออิทธิพล

ต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องรอบข้างหรือมีความหมายในหลากหลายมิติ อย่างไรก็ตาม ความสนใจเกี่ยวกับรัฐยังเป็นแกนหลักถึงแม้ว่าจะผ่อนคลายลงไปจากเดิมมาก แต่ก็ไม้อาจปฏิเสธว่ายังเป็นความสนใจกระแสหลัก (Cox. 2012; Glain. 2012; Rubin. 2012) โดยการศึกษาทั้งการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสร้างรัฐจักรวรรดิ การก่อตัวของอำนาจ และการปฏิบัติการของอำนาจรัฐ รวมถึงการวิพากษ์ให้เห็นถึงแก่นแท้ของรัฐ

สรุป

การศึกษารัฐศาสตร์ควรก้าวข้ามมุมมองการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจรัฐและการปกครอง หรือมีเป้าหมายการศึกษาเพื่อไปรับราชการ เป็นต้น ส่วนระเบียบวิธีการศึกษาควรหลากหลาย วิธีการศึกษา หน่วยในการวิเคราะห์ และระดับการวิเคราะห์ควรจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หรือควรศึกษาสิ่งที่ไม่ได้เป็นเรื่องการเมืองหรือไม่น่าจะเป็นเรื่องของการเมือง โดยแสดงให้เห็นถึงพื้นที่การเมืองหรืออำนาจต่างๆ เป็นต้น การศึกษารัฐศาสตร์ควรใส่ใจต่อความคุ้มค่าและการประหยัดในการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจของภาครัฐ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบริการสาธารณะให้มากที่สุดอย่างไม่มีเงื่อนไข และบุคลากรภาครัฐทุกคนต้องอดทนให้มากขึ้นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ถึงแม้ว่าการมีส่วนร่วมที่มีในปัจจุบันบางครั้งอาจมีน้อย แอบแฝง มีวาระซ่อนเร้นหรือเป็นการมีส่วนร่วมจอมปลอมก็ตาม ท้ายที่สุดทุกอย่างจะดำเนินไปและพิสูจน์ตนเองในระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม

เอกสารอ้างอิง

- Bellini, Nicola, Danson, Mike and Halkier, Henrik. (2012). **Regional Development Agencies: The Next Generation?: Networking, Knowledge and Regional Policies**. Kentucky: Routledge.
- Cox, Michael. (2012). **Rise and Fall of the American Empire**. Boston: Polity.
- Dooley, Kevin. L. and Patten, Joseph N. (2012). **Why Politics Matters: An Introduction to Political Science Printed Access Card**. East Windsor: Wadsworth.
- Fioramonti, Lorenzo (2012). **Regionalisms in a Changing World: Comparative Perspectives in the New Global Order**. Kentucky: Routledge.
- Freeman. (2012). **American Empire: The Rise of a Global Power, the Democratic Revolution at Home 1945–2000**. New York City: Viking Adult.
- Glain, Stephen. (2012). **State vs. Defense: The Battle to Define America's Empire**. Louisville: Broadway.
- Hoqqart, Keith. (2012). **People, Power and Place: Perspectives on Anglo–American Politics**. Kentucky: Routledge.

- Katko, Tapio, Juuti, Petri S. and Schwartz, Klaas. (2012). **Water Services Management and Governance**. London: International Water Association.
- Lewis, Daniel C. (2012). **Direct Democracy and Minority Rights: Critiquing the Tyranny of the Majority**. Kentucky: Routledge.
- Logevall, Fredrik. (2012). **Twilight War: The Fall of an Empire and the Making of America's Vietnam**. New York: Random House.
- Petersen, Tore. (2012). **Anglo-American Policy toward the Persian Gulf, 1978-1985: Power, Influence and Restraint**. Oregon: Sussex Academic Press.
- Rubin, Andrew. (2012). **Archives of Authority: Empire, Culture, and the Cold War**. New Jersey: Princeton University Press.
- Shevin-Coetzee, Marilyn, and Coetzee, Frans. (2012). **Empires, Soldiers, and Citizens: A World War I**. 2 ed. Malden: Wiley.
- Testa, Stephen, Jacobs, James and Bea, Robert G. (2012). **Oil Spill and Gas Leak Emergency Response and Prevention**. New York City: McGraw-Hill.
- Weiner, Melissa. (2012). **Power, Protest, and the Public Schools: Jewish and African American Struggles in New York City**. New Jersey: Rutgers University Press.